

un passat heroic panhel·lènic la lluita entre grecs i asiàtics.

Els capítol V, «La lírica arcaica» (p. 301-341), estudia els aspectes orals de la poesia no èpica, tot reconeixent les dificultats que es presenten, ultra la pèrdua de la música, per la nostra dependència, gairebé exclusiva, dels filòlegs alexandrins, responsables de la transmissió i de la classificació en gèneres. No cal tampoc oblidar els problemes d'atribució, ja que les convencions acadèmiques van sovint identificar amb poetes concrets uns gèneres que poden haver estat camp de treball de cercles poètics sencers, sense oblidar la difusió dels poemes en els àmbits simposiàcs, que sovint portava a la variació i a la recomposició: els poemes de la col·lecció teognídia són l'exemple més eloqüent. Afegim nosaltres el possible paral·lel de les cançons dels trobadors provençals de l'edat mitjana europea, sovint transmises en variants impossibles de conduir a un original únic i que s'expliquen per raons d'adopció i d'execució en ambients diversos.

El capítol VI, «Los orígenes de la prosa» (p. 342-357), comenta la producció de composicions escrites de continguts nous: filosofia, història, mitologia (ara sistematitzada i interpretada com a font de coneixement històric), tot i que l'ensenyament era majorment oral. Bo i admetent que la circulació de llibres degué ser en principi molt limita-

da, hi ha raons per a creure que a les acaballes del segle VI existien volums d'extensió considerable, com històrics i geogràfics d'Hecateu de Milet. És la Jònia l'origen de la difusió de la prosa, la qual només a la segona meitat del segle VI assolirà la perfecció necessària per a ser considerada amb rang literari.

Un capítol de cloenda, el VII, «Sumario» (p. 357-365) dóna un resum utilíssim dels ambiciosos continguts del llibre.

La «Bibliografía» (p. 366-391) és àmpliament suggeridora i, que sapiguem, exhaustiva.

El llibre, apassionant per l'actualitat de la matèria tractada, mostra un perfecte coneixement dels problemes i de la bibliografia sobre l'estat de la qüestió. Escrit amb estil àgil i amb un apassionament que s'encomana al lector (responsable d'alguna microscòpica negligència formal que es rectificarà en una reimpressió posterior) és una eina de treball que no dubtem a qualificar d'indispensable per als estudiosos i per als simples lectors d'Homer i, en general, de la literatura grega arcaica; una obra que hem de desar a les nostres biblioteques al costat dels llibres recents de R. Janko, de M. West i de G. Nagy, als quals serveix d'introducció i alhora de contrast.

Francesc J. Cuartero Iborra

EURÍPIDES. 2002.

Hipòlit.

Introducció, traducció i notes de Joan Alberich Mariné.

Barcelona: Ed. La Magrana. Col·lecció «L'Esparver Clàssic», núm. 43. 95 p.

Vint-i-cinc anys després de l'edició pòstuma de les traduccions del tràgic que dugué a terme Carles Riba, la ja popular col·lecció catalana que dirigeixen Joan Carbonell i Bàrbara Matas incorpora aquest *Hipòlit*, factura del conegut professor i hel·lenista català Joan Alberich. La seva traducció esdevé, a més a més, la primera versió en prosa catalana d'aquesta tragèdia (atès que les versions

ribianes ho són en vers). L'experiència acumulada per Alberich amb la seva *Medea* (1994) i amb Homer (*Il·lada* en 1996 i *Odissea* en 1998) el converteixen en un referent obligat en el nostre àmbit cultural.

En la seva Introducció Alberich toca els aspectes més pertinents: l'entorn històric en què visqué Eurípidès (p. 5-12), l'obra del tràgic (p. 12-15), el significat i estructura de

l'*Hipòlit* (p. 15-20) i la pervivència del mite de Fedra i Hipòlit al llarg de la història de les arts figuratives, diverses literatures nacionals, fins i tot el cinema (cf. p. 21-29). Acaba aquesta part amb una assortida bibliografia (p. 31-32).

Pel que toca a la traducció, Alberich es basa en el text de Murray (s'haurà de corregir «Euripidis» en p. 33) i aquesta es caracteritza principalment per una gran facilitat, comoditat i amenitat en la seva lectura: no hi ha mots rebuscats, ni girs xocants; en tot moment es busca transmetre el missatge del

text original sense afegir-hi barroquismes. La seva traducció —diríem— és idònia per a ser llegida en veu alta a les nostres aules, més encara, per a ser portada a escena per joves actors. Un altra dada a tenir en compte: Alberich ha prodigat les seves notes a la traducció —més de setanta—, fet que la converteix en un instrument més que aconsellable per a fins pedagògics i divulgatius.

Ramon Torné Teixidó
 IES Matadepera
 rtorne@xtec.net

MEDINA, JAUME. 2005.

Raimundi Lulli Opera Latina (ROL) tomus XXX. Op. 97-100, in Cypro, Alleas in Cilicia deque transmarinis ueniente annis MCCC1-MCCCII compilata. Corpus Christianorum Continuatio Mediaevalis CLXXXIV.

Turnhout & Brepols Publishers. XLI + 248 p.
 ISBN 2-503-04841-2.

Aquest nou volum de les *ROL* (*Raimundi Lulli Opera Latina*) conté l'edició crítica de les quatre obres (l'opus 97 *Rhetorica noua*, l'opus 98 *Liber de natura*, l'opus 99 *Liber quid debet homo credere de Deo* i l'opus 100 *Liber de mille prouerbiis*) que Ramon Llull va escriure entre 1301 i 1302, durant el viatge a Xipre, Cilícia (és a dir, Armènia Menor, actualment cap al sud-oest de Turquia) i durant el camí de tornada (via Gènova i Montpel·lier), quan ja tenia setanta anys d'edat.

Aquest volum ofereix un estudi d'introducció, escrit en llatí, que conté notícies sobre les circumstàncies en què van ser redactades aquestes obres, una descripció codicològica dels manuscrits que transmeten aquests textos i una bibliografia exhaustiva (p. ix-xli). Després, cada una de les edicions ve precedida per estudis crítics més especialitzats, escrits igualment en un llatí acurat i envejable, on es troben notícies adients sobre els continguts dels textos i les justificacions dels *stemma* corresponents. Les edicions crítiques que ens dona el professor Medina són excel·lents. És un encert

haver reunit l'edició d'aquests títols en un mateix volum, ja que tenen en comú les circumstàncies històriques i biogràfiques que van motivar el seu autor a escriure'ls (tanmateix, originàriament en català). Aquest volum, doncs, ajuda a comprendre millor l'itinerari biogràfic i intel·lectual de Ramon Llull durant aquest període.

Es desprèn de l'opus 189 *Vita coetanea*, 33 (*ROL* VIII, 294, 504-507) que Ramon Llull va creure oportú acudir a Orient davant la notícia que *Cassanus* (és a dir, Ghāzān), el Khan dels Tàrtars, havia vençut els musulmans a Síria i Egipte. En aquestes circumstàncies, que evidenciaven una certa feblesa del poder islàmic, sembla que Ramon Llull va veure una oportunitat per a realitzar els ideals de conversió que li acompanyaren durant la major part de la seva vida: per una banda, aconseguir la conversió dels Tàrtars al cristianisme hagués estat un enorme èxit, per l'altra, no oblidem que el viatge al Llevant Mediterrani suposava contactar amb la majoria cristiana ortodoxa, sobre els quals els missioners catòlics com Ramon Llull també podien ampliar les seves accions.